תנ״ך · אחרונים · מצודת דוד · נביאים

מצודת דוד על עמוס

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת דוד על עמוס

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-דוד-על-עמוס/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ד 6
פסוק ה 6
פסוק ו 7
פסוק ח 7
פסוק ט 7
פסוק יא 7
פסוק יב 7
פסוק יג 7
פסוק יד 7
פסוק טו 7
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ד 8
פסוק ו 8
פסוק ז 8
פסוק ח 9
פסוק ט 9
פסוק י 9
פסוק יא 9
פסוק יב 9
פסוק יג 9
פסוק יד 9
פסוק טו 10
פסוק טז 10
פרק ג 10
פסוק א 10
פסוק ב 10
פסוק ג 10
פסוק ד 10
פסוק ה 10
פסוק ו 11
פסוק ז 11
פסוק ח 11
פסוק ט 11
פסוק י 11
פסוק יא 11
פסוק יב 12
פסוק יג 12
פסוק יד 12
פסוק טו 12
פרק ד 12
פסוק א 12
פסוק ב 12
פסוק ג 13
פסוק ד 13
פסוק ה 13
פסוק ו 13
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פסוק ט 14
פסוק י 14
פסוק יב 14
פסוק יג 15
פרק ה 15
פסוק א 15
פסוק ב 15

פסוק ג 15
פסוק ד 15
פסוק ה 15
פסוק ו 16
פסוק ז 16
פסוק ח 16
פסוק ט 16
פסוק י 16
פסוק יא 16
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יד 17
פסוק טו 17
פסוק טז 17
פסוק יז 17
פסוק יח 17
פסוק יט 18
פסוק כ 18
פסוק כא 18
פסוק כב 18
פסוק כג 18
פסוק כד 18
פסוק כה 18
פסוק כו 18
פסוק כז 19
פרק ו 19
פסוק א 19
פסוק ב 19
פסוק ג 19
פסוק ד 19
פסוק ה 19
פסוק ו 19
פסוק ז 20
פסוק ח 20
פסוק ט 20
פסוק י 20
פסוק יא 20
פסוק יב 21
פסוק יג 21
פסוק יד 21
פרק ז 21
פסוק א 21
פסוק ב 22
פסוק ג 22
פסוק ד 22
פסוק ה 22
פסוק ו 22
פסוק ז 22
פסוק ח 22
פסוק ט 22
פסוק י 23
פסוק יא 23
פסוק יב 23
פסוק יג 23
פסוק יד 23
פסוק טו 24
פסוק טז 24
פסוק יז 24
פרק ח 24
פסוק א 24
פסוק ב 24
פסוק ג 24
פסוק ד 24
פסוק ה 24

פסוק ו 25
פסוק ז 25
פסוק ח 25
פסוק ט 25
פסוק י 26
פסוק יא 26
פסוק יב 26
פסוק יג 26
פסוק יד 26
פרק ט 26
פסוק א 26
פסוק ב 27
פסוק ג 27
פסוק ד 27
פסוק ו 27
פסוק ז 28
פסוק ח 28
פסוק ט 28
פסוק י 28
פסוק יא 28
פסוק יב 29
פסוק יג 29
פסוק יד 29
פסוק טו 29

פרק א

פסוק א

אשר היה בנוקדים. ר"ל שהיה הגדול שבנוקדים:

מתקוע. שם עיר בנחלת אשר:

ובימי ירבעם. שמלך בימי עוזיה (ולפי שניבא גם עליו בארצו כי היה מבני עשרת השבטים לכן אמר בימי ירבעם):

לפני הרעש. שהיה כשנכנס עוזיה בהיכל להקטיר וכמ"ש כאשר נסתם מפני הרעש בימי עוזיה (זכריה י"ד:ה'):

פסוק ב

מציון ישאג. ר"ל ממקום שכנו ישאג לאיים ולהחריד:

ומירושלים וגו'. כפל הדבר במ"ש:

ואבלו. מקול שאגתו ישחתו מדורי הרועים הם היכלי העכו"ם:

ראש הכרמל. מיטב הכרמל:

פסוק ג

על שלשה פשעי דמשק. יתכן שהם הפשעים הראשיים בדמשק והחמורים מכולם והם עכו"ם וג"ע ושפ"ד הנמצאים בכל אלה הנזכרים פה ור"ל האם מהראוי שעל שלשת הפשעי הראשיים ועל הוספת פשע הרביעי שלא אשיב לו גמולו בראשו בתמיה:

על דושם. עתה יפרש מהו הפשע הרביעי שישלם עליו הגמול ואמר שהוא על שדשו את אנשי גלעד בכלי ברזל מלא חריצים עשוי לדוש בו התבואה:

פסוק ד

ושלחתי. לכן אשלח אש:

בבית חזאל. ר"ל אויב חזק יחריב בית חזאל מלך דמשק:

ארמנות בן הדד. ההיכלות שבנה בן הדד מלך ארם:

פסוק ה

בריח דמשק. ר"ל האויב יבוא בה כאלו נשברו הבריחים ונפתחו השערים:

ותומך שבט. ר"ל אכרות תומך שבט מבית מדן ועל המושל יאמר שהוא אוחז השבט לרדות בו את המחוייב וכן לא יסור שבט מיהודה (בראשית מ"ט:י'):

קירה. אל קיר והוא שם מקום וכן נאמר ויגלם קירה (מ"ב ט"ז):

פסוק ו
על הגלותם וגו'. כי בזמן חורבן בית השני ע"י טיטוס ברחו קצתם מישראל דרך ארץ פלשתים ותפשום בני עזה ומסרום ביד האויב וז"ש על הגלותם וגו' ר"ל על שהגלו את ישראל גלות שלימה איש לא נעדר וזהו במה שתפסום להסגיר לעכו"ם:

פסוק ח
והשיבותי. ר"ל אכה ואשיב ידי להכות עוד:
ואבדו שארית. ר"ל אף שארית מה לא ישאר מהם:

פסוק ט
על הסגירם. על שהם מסרו לאדום את הבורחים מישראל להיות גלות שלימה כדרך שעשה עזה:
ולא זכרו. אנשי צור לא זכרו ברית האחוה שהיה להם עם ישראל וחירם מלך צור קרא לשלמה אח כמ"ש מה הערים האלה אשר נתתה לי אחי (מ"א ט):

פסוק יא
על רדפו בחרב אחיו. כי הלא אח עשו ליעקב ומדוע א"כ רדפו בחרב בזמן חורבן בית השני:
ושחת רחמיו. ביטל הרחמנות הראוי להיות לו עליו כדרך האח על אחיו:
ויטרוף לעד אפו. טרף את ישראל בכל עת שהיה היכולת בידו:
ועברתו. העברה שיש לו על בני ישראל שמורה אצלו לעולם ולא יעזבנה בשום פעם:

פסוק יב
בתימן. היא ארץ אדום הסמוכה לא"י בדרומה ותלקה גם היא:
בצרה. עיר הבצורה והוא כרך גדול וגו':

פסוק יג
על בקעם. על אשר בקעו כרסי הנשים ההרות של גלעד להוציא הולדות למען יוכלו להרחיב את גבולם ממה שגזלו מבני גלעד על כי לא ישאר יורש מה לערער על הגבול:

פסוק יד
בתרועה וגו'. בעת יריע האויב עליהם ביום המלחמה:
בסער. בסערת האויב אשר יבוא:
ביום סופה. הוא יום המלחמה וכפל הדבר במ"ש:

פסוק טו
מלכם. מלך בני עמון:

פרק ב

פסוק א

על שרפו וגו'. הוא מה שנאמר ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה ויהי קצף גדול על ישראל (מ"ב ו) ופי' שמלך מואב לקח בן מלך אדום הראוי למלוך ושרפו כליל כעולה ואז קצף מלך אדום על ישראל כל כי בעבורם באה לו הרעה ההיא ולא ראו להצילו א"כ ע"י מלך מואב נתעורר קצף על ישראל לכן יקבל מואב גמול:

לשיד. ר"ל עד שנעשו דק ולבן כסיד כדרך העצם אחר השריפה:

פסוק ב

ומת בשאון מואב. מואב ימות בשאון המלחמה בעת יריע האויב בקול שופר:

פסוק ג

עמו. עם השופט ההוא:

פסוק ד

ויתעום כזביהם. הנביאים המכזבים להם התעום מדרך הישר:

אשר הלכו וגו'. הם הם הנביאים המכזבים אשר הלכו אבותיהם אחריהם וכאומר הלא אבותיכם הלכו אחריהם ונכשלו והם לא לקחו מוסר:

פסוק ו

על מכרם וגו'. ר"ל מטין דין הצדיק ומוכרים אותו במחיר שוחד הכסף:

ואביון. מטין דין האביון בעבור מחיר שוחד מנעלים לרגליהם ר"ל אף במעט שוחד מטין את הדין:

פסוק ז

השואפים. אשר מביטים אל עפר הארץ להיות מושבם בראש הדלים כי השופטים ההם משימים שוטרים תחתיהם לכוף הדלים לקיים דבר המשפט ואם ימאנו יקחום בשער ראשם ויפילום בארץ וירמסום ברגליהם והנה עפר הארץ בראש הדלים:

ודרך ענוים יטו. מטים דרך ענוים להסב מדרך הפשוטה להטות דרך עקלתון כי יפחדו מהם ויסתתרו לבל יראום:

ואיש ואביו. שניהם יחד ולא יבושו זה מזה:

אל הנערה. ר"ל אל נערה המאורסה לזנות עמה:

למען חלל. כאלו יתכוונו לחלל שם קדשי כי אם היה בעבור הנאה לבד מה להם ללכת אל ארוסה ושניהם יחד:

פסוק ח
ועל בגדים חבולים יטו. ממשכנין בגדי המסרבים במשפטם ומטים עצמן לסמוך עליהם בעת הסעודה מה שהם סועדים אצל כל מזבח העשוי לפסילים:
ויין ענושים ישתו. מענשים את המסרב לתת כסף ובו יקנו יין ושותין בבית העכו"ם:

פסוק ט
ואנכי השמדתי. ר"ל הלא אף את העכו"ם אשר לא ידעוני אני מענשם בעונם כי הלא השמדתי מפניהם את האמורי שהיה גבהו כארז וחזק כאילן אלון:
ואשמיד וגו'. ר"ל השמדתיו בתכלית ולפי שהמשילו לאילן אמר לשון הנופל בהשחתת עץ פרי שמשירים הפירות ועוקרים השרשים:

פסוק י
ואנכי העליתי. ר"ל ואתם הלא ידעתם אותי כי אנכי העליתי אתכם וגו' וספקתי צרכיכם במדבר ארבעים שנה לבוא לרשת את ארץ האמורי:

פסוק יא
ואקים וגו'. בכל ימי הדורות הקמתי מבניכם לנביאים והשריתי שכינתי עליהם:
ומבחוריכם לנזירים. נתתי בלבם רוח טהרה להיות נזירים:
האף אין זאת. ר"ל וכי גם זאת תכחשו לומר שלא היה זאת וכאומר הלא הוא דבר מפורסם וא"א לכחש בו:

פסוק יב
ותשקו. ר"ל פתיתם את הנזירים לשתות יין ומחיתם ביד הנביאים שלא ינבאו:

פסוק יג
הנה אנכי. מוסב למעלה שאמר אם שלמתי גמול להעכו"ם אשר לא ידעוני כ"ש אתם שהרביתי להטיב עמכם ועכ"ז פשעתם בי כ"ש שאשלם לכם גמול ולכן הנה אני מביא עליכם צוקה במקומכם ולא תוכלו לברוח כי בכל מקום שתהיו תשיג לכם הצוקה:
כאשר תעיק העגלה. אמר דרך משל כי העגלה אינה בעלת חיים שתעיק לה ור"ל כמו העגלה המלאה עמיר שהמשא קשה ונפוחה רב וכאילו תעיק אל העגלה בכל מקום מהלכתה כן יעיק להם במקומם בכל מקום שיהיו:

פסוק יד
ואבד מנוס מקל. אף הקל ברגליו לא יציל עצמו במה שינוס מפני האויב הואיל וימצא אויב בכל מקום שיהיה:
לא יאמץ. לא יוכל לחזק כחו במלחמה:

פסוק טו
לא יעמוד. רצה לומר לא יעמוד על עמדו בקשרי המלחמה כי ירך לבבו וינוס לנפשו:
לא ימלט נפשו. ע"י מרוצת הסוס:

פסוק טז
ואמיץ לבו בגבורים. ר"ל אף מי שדרכו לאמץ ולחזק לבבו גם בין הגבורים הנה אז ינוס ערום כי יפשוט כליו להיות קל לברוח כי המורך יבוא בלבו:

פרק ג

פסוק א
על כל המשפחה. כפל הדבר במ"ש כי לשון משפחה יאמר על כל העם וכן ואם משפחת מצרים (זכריה יד):

פסוק ב
רק אתכם ידעתי. לבד אתכם אהבתי מכל העכו"ם ואתם פשעתם בי לכן אזכור עליכם את כל עונותיכם לשלם גמול על כולם:

פסוק ג
הילכו. וכי ילכו שני אנשים יחד בדרך אחד אם לא שקבעו והזמינו מתחילה זמן קבוע ללכת יחד:

פסוק ד
הישאג. וכי ישאג אריה ביער ולא ימצא טרף כי בשמוע החיות קול שאגתו יעמדו במקומם מפחדו ויבוא בהם לטרוף טרף כרצונו:
היתן. וכי הכפיר ישמיע קול שמחה ממעונתו אם לא שלכד מה כי אז יגיל וישמח ולא כשעדיין לא לכד:

פסוק ה
התפול. וכי תשכון צפור על הפח הפרושה בארץ ולא מצאה מוקש להלכד בה וכי לחנם מזורה הרשת:
היעלה פח. דרך הצפור כשהוא נלכד ורוצה להציל נפשו מנדנד הפח ומעלהו קצת מן האדמה ואמר וכי הפח יעלה מן האדמה ולא לכד דבר וכי מי מעלה את הפח:

פסוק ו
אם יתקע. בעת המלחמה מעמידים הצופה לראות אם בא האויב וכאשר יבוא יתקע בשופר להזהיר את העם ואמר האם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו הלא בודאי למאד יחרדו:
אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה. ר"ל כמו שכל אלו הדברי' הנזכרים א"א שיהיו בזולת הדבר הראוי לכל אחד ואחד כן א"א שתהיה רעה בעיר במקרה וה' לא עשהו בגמול המעשה:

פסוק ז
כי לא יעשה. מביא ראיה שהכל בא בהשגחה כי אין ה' עושה דבר כ"א יגלה סודו בתחילה אל הנביאים:

פסוק ח
אריה שאג. ר"ל והלא הנביאים בודאי מתנבאים הדבר אל העם ואינם כובשים הנבואה כי כמו שאם ישאג האריה לא ימצא מי שלא יירא מקול שאגתו כן אם ה' מדבר מה אל הנביאים לא ימצא מי שלא ינבא א"כ כל דבר הבא נשמע מפי הנביא עד לא בא א"כ אין זה מקרה כ"א בהשגחה ומוסב לתחילת הענין שאמר על כן אפקוד עליכם וגו' לשלם גמול כי הואיל והכל בהשגחה יש גמול על המעשה:

פסוק ט
השמיעו. אתם בני אשדוד השמיעו כרוז בארמנותיכם:
האספו. ללכת למלחמה בעזרת אשור:
וראו. ר"ל אל תיראו מהם כי תראו בתוכה מהומות רבות המיית מלחמה איש באחיו ועושק רב תראו בקרבה וחלוק לבם ובקל יהיו נמסרים ביד האויב:

פסוק י
ולא ידעו. ר"ל גם תראו אשר אינם יודעים לעשות נכוחה וא"כ בודאי לא יעזרם ה':
האוצרים. תראו אשר חומסים וגוזלים ואוצרים בארמנותיהם וכאומר אלו גזלו לצורך הספוק למלאות נפשם לא היה הדבר רע בתכלית אבל הם יגזלו מבלי צורך והכרח:

פסוק יא
צר וסביב הארץ. ר"ל הצר יבא עליך וסביב הארץ יחנה לבל תוכל להמלט:
והוריד. ישפיל ממך חזקך וארמנותיך יהיו נבוזים מן הצר הבא:

פסוק יב
כאשר יציל הרועה. דרך הרועה כשהארי טורף שה מן העדר הוא מחזיר להציל מה להביא לראיה לבעליו שהארי טרפו ושהוא לא גנבו ולאח"ז משליכו כי לא הצילו כ"א להיות לעד ולא למאכל:
כן ינצלו. ר"ל כמו שאין תועלת בעצם הדבר שמציל הרועה מן הארי כן לא יהיה תועלת באותן הנשארים בשומרון כי רק ישארו החולים השוכבים בפאת המטה ובערש המטונף ממשקה החולה:

פסוק יג
שמעו. אתם הנביאים שמעו דברי והתרו בבית יעקב:

פסוק יד
כי ביום פקדי. ר"ל וזהו דברי אשר ביום שאזכור פשעי ישראל עליו לשלם לו הגמול אז אשגיח על המזבחות העומדות בבית אל לכרות קרנותם ויפלו על פני הארץ:

פסוק טו
בית החורף. להתענג היו עושים בית מיוחד לחורף והיה שמור מן הקרירות ומנשיבת הרוח ובית מיוחד לקיץ במקום שנושב הרוח ואמר שיכה זה עם זה ר"ל שיחרבו ויאבדו:

פרק ד

פסוק א
פרות הבשן. הם נשי השרים בשמרון ועל כי היו מתענגות ושמנות מרוב כל המשילם אל הפרות הרועות בבשן במרעה שמן שהן שמנות ובריאות בשר:
העושקות דלים וגו'. וחוזר ומפרש שאינם עושקות בידיהן רק הן האומרות לבעליהן הביאה יין ונשתה ולפי שאין להם ממה להביא עושקים הדלים תשושי הכח ואם יעמדו נגדם רוצצים אותם ברדוי ומלקות א"כ העושק והרציצה באה ע"י הנשים וכאלו יעשום הם:

פסוק ב
בקדשו. בקדושתו:
ונשא אתכם. האויב ישא ויביא אתכם באניות קטנות עשויות בתמונת צנה והדרך להוליך בהן השפחות לא נשים מכובדות:
ואחריתכן. בניכן ובנותיכ' יביאו בספינו' העשויות בתמונת קדרה שמביאים בהן הדגים ואינן עשויות להוליך בהן אנשים והאויב לא יחוש עליהם ויביאם בהם:

פסוק ג

ופרצים תצאנה. כאשר ינוסו למלט נפשם אל הארמון שמחוץ לחומת העיר ולהשגב במעוז הארמון הנה תצאנה מן העיר בדרך פרצי החומה הידועות להן כי לא יוכלו ללכת דרך השערים כי האויב ישמור מול השערים וישבום בצאתן ולכן תצאנה דרך הפרצות:

אשה נגדה. כ"א תצא בפרצה שתמצא תחילה לפניה:

והשלכתנה ההרמונה. תהיינה רדופות ונשלכות אל הארמון להשגב שמה:

פסוק ד

באו בית אל. הוא דרך גזום כאומר לבן בליעל עשה כחפצך ותראה מה יקרה לך באחרית הימים ודומה לו שמח בחור בילדותיך וגו' ואחריו נאמר ודע כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט (קהלת י"א:ט'):

ופשעו. להקריב שם אל העגל:

הגלגל. מוסב על באו לומר באו לגלגל ושם הרבו לפשוע כי הזביחה שמה אל העכו"ם הוא עון גדול ורב לפני המקום לפי ששם עמד המשכן בתחילה וכן נאמר כל רעתם בגלגל (הושע ט':ט"ו):

והביאו לבוקר. בכל בוקר הקדימו להביא שם זבחיכם:

לשלשת ימים. בכל כלות שלשה שנים הביאו שמה מעשרותיכם וכדרך שצותה התורה להביא לירושלים מקום המקדש כמ"ש כי תכלה לעשר וגו' בשנה השלישית וגו' ואמרת לפני ה' וגו' (דברים כ"ו:ה') הנה אתם הביאום לבית אל והגלגל מקום העגל והפסל:

פסוק ה

וקטר מחמץ תודה. הקטירו לחמי תודה מן לחם החמץ שבהן כי כן היה דרכם אבל התורה לא צותה להקטיר מלחמי התודה ומכ"ש לחם החמץ שאין החמץ נקטר כלל בכ"מ כמ"ש כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וכו' (ויקרא ב':י"א):

וקראו נדבות השמיעו. הכריזו להביא שמה נדבות והשמיעו ברבים:

כי כן אהבתם. בזה יפרש אמריו לומר לא שאני מצוה אתכם לעשות כן באמת אבל אמרי המה כי כן אהבתם ולכן אני אומר עשו כאשר אהבתם ותראו מה יקרה אתכם:

פסוק ו

וגם אני. אבל גם אני שלמתי מדה במדה לפי שמנעתם ממזבחי בשר קרבנות ומנחות והנה מזבחי נקי אין עולה ואין מנחה כן אנכי החסרתי מכם בכל עריכם הבשר והלחם באופן שיהיה לכם נקיון שנים מהבשר כי דרך הבשר ליכנס בין השנים בעת האכילה

וכמ"ש הבשר עודנו בין שניהם (במדבר יב) ובהעדר הבשר השנים נקיים וכן היו חסירי לחם כי האויב בא בארצם שנה בשנה ואכל תבואות השדה ושלל את המקנה:
ולא שבתם עדי. עם כל זה לא לקחתם מוסר ולא שבתם אלי:

פסוק ז

וגם אנכי מנעתי מכם וגו'. ועוד גם זאת עשיתי אני שמנעתי מכם את הגשם כשהיה עוד שלשה חדשים לזמן הקציר ואז הצורך רב אל הגשמים:
והמטרתי. ולמען לא יאמרו שבמקרה קרה לשנה שאיננה גשומה לכן המטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת הסמוכה לה לא המטרתי למען דעת שבא בהשגחה:
חלקה. ואפילו בעיר שירדה המטר לא ירדה בכל המקומות אבל חלקה אחת לבד היתה נמטרת והחלקה שאצלה אשר לא תמטיר העב עליה היתה יבשה ורטיבות החלקה שאצלה לא הועיל לה להצילה מן היבשות לדעת שבא בהשגחה:

פסוק ח

ונעו. אנשים משתים או משלש ערים שלא ירד שם הגשם היו נעים ללכת אל עיר אחת שהגשם ירד בה למצוא שם מים לשתות ולא היו שבעים מן השתיה כי מעט מים מצאו בה ולא היה בו די לרוות הצמאון:
ולא שבתם. עכ"ז לא לקחתם מוסר ולא שבתם אלי:

פסוק ט

הרבות. מרבית פרי גנותיכם וגו' אכל ארבה ולא קבלתם הנאה ממרבית הפירות:

פסוק י

בדרך מצרים. כשהלכו בחוריכם רוכבי סוסים לרדת מצרימה לשבור בר כי שם יש הרבה תבואה הנה בדרך אלה בתחילת מלכותו כמ"ש (בס"ע): ותהיו אתם בני שומרון לבד תשארו כאוד המוצל מן השרפה:
ולא שבתם. ר"ל ידעתי שלא תקחו מוסר ולא תשובו אלי ואמר בלשון עבר כדרך הנבואה בהרבה מן המקומות כי הנבואה ברורה כאלו כבר נעשתה:

פסוק יב

לכן. הואיל ולא שבתם עד הנה לכן אעשה לך כה כמו שאמרתי שאהפוך בכם כמהפכת וגו':
עקב. בעבור אשר אעשה לך את זאת האמור למעלה וידעת א"כ מזה לכן הכון עצמך אתה ישראל לקראת אלהיך להלחם בו לעכב על ידו ואמר כמהתל ומלעיג וכאומר אף שידעת הדבר אין בידך להיות נשמר ממנה:

פסוק יג
כי הנה יוצר הרים. כי הנה ה' הוא היוצר את ההרים והוא הבורא את הרוח והכל שלו ובידו והוא מגיד לאדם מה יהיה דבורו כי יודע הוא תעלומות לב ובידו להפך אור השחר להיות חושך והוא דורך על במתי ארץ ר"ל משפיל הוא את הרמים, כי שמו ה' אלהי צבאות כי הוא מושל בצבאות מעלה ומטה וכאומר אה כל אלה בו מי א"כ יוכל להיות נשמר מהרעה שהוא מייעד להביא:

פרק ה

פסוק א
נושא עליכם. מרים קול קינה עליכם אתם בית ישראל:

פסוק ב
נפלה. ר"ל הנה עתה עדת ישראל נפלה בשפל המצב ולא תוסיף עוד לקום להחזיר לקדמותה לממשלתה הראשונה עד אשר יגלו מארצם (אבל בגאולה העתידה ישובו גם המה כמו יהודה ובנימין ומלך אחד יהיה לכולם ויחזרו א"כ גם הם לממשלתם הראשונה):
נטשה על אדמתה. עודנה בארצה היא עזובה ואין מי מקימה כי אין הכח ביד מלכיה ושריה להקימה מעפרה:

פסוק ג
העיר היוצאת אלף. שהיו יוצאים ממנה אלף אנשים לצבא לא ישארו בה כ"א מאה:
לבית ישראל. מוסב על העיר לומר העיר של בית ישראל היוצאת אלף וגו':

פסוק ד
דרשוני. דרשו אותי ותשארו בחיים:

פסוק ה
בית אל. ר"ל את העגל אשר בבית אל:
והגלגל. אל הגלגל לא תבאו אל העכו"ם העומדת שם:
ובאר שבע. לבאר שבע לא תעבורו כי גם שם בנו מזבחות לעכו"ם כמ"ש וחי דרך באר שבע (לקמן ח):
כי הגלגל. כי בסבת עבודת הגלגל גלה יגלה ישראל מעל אדמתו והוא לשון הנופל על לשון:

ובית אל. בסבת עבודת בית אל יהיה ישראל לעמל ויגיעה וגם זה הוא לשון נופל על הלשון כי בית אל כינה הכתוב לגנאי בשם בית און כמ"ש ואל תעלו בית און (הושע ד':ט"ו):

פסוק ו

פן יצלח. ר"ל פן חמת ה' יצלח ויתגבר על בית יוסף כאש המצליח ומתגבר והולך ושורף:
בית יוסף. היא מלכות אפרים שהם מבני יוסף:
ואכלה. ותשרוף אנשי שומרון העובדים לעגל שבבית אל ולא ימצא מי מכבה השרפה ר"ל לא ימצאו מושיע ומציל:

פסוק ז

ההופכים. אשר הם מהפכים משפט התורה המתוק כדבש לקחת תמורתו את העגל המרה כלענה:
לארץ הניחו. משפילים הצדק' עדי ארץ:

פסוק ח

עושה כימה וכסיל. מוסב למקרא שלפני פניו שאמר דרשו את ה' והוא זה העושה כימה וכסיל עם כי המה מתחלפים בפעולותיהם כימה מקרר וכסיל מחמם:
והופך וגו'. את הצלמות מהפך להיות בוקר ואת היום מחשיך להיות לילה:
הקורא למי הים. להעלותם בעבים ואחר זמן שופכים ע"פ הארץ:
ה' שמו. המורה שהוא אדון הכל:

פסוק ט

המבליג. הלא הוא מחזק שוד וחרבן על עם עז:
ושוד. ר"ל וכן יבוא חרבן על המבצר שאתם בוטחים בו וכאומר הואיל וכן דרשו את ה' וחיו:

פסוק י

שנאו. והם עכ"ז שנאו בשער את הנביא המוכיח ר"ל אף בשער העיר במקום פרסום המה מראים שנאה על המוכיח:
ודובר תמים. ומי שמדבר דברים תמימים וישרים אותו מתעבים:

פסוק יא

יען בושסכם. בעבור שרמיסת רגליכם הוא על הדל ותגזלו ממנו המשא של תבואה שעל שכמו לזה בתי הגזית שבניתם והרי הם שלכם ואעפ"כ לא תשבו בם כי האויב יקחום וכן כרמים חמודי' שנטעתם ושלכם המה ועכ"ז לא תשתו אתם את יינם כ"א האויב:

פסוק יב
רבים פשעיכם. אשר פשעיכם רבים וחטאתיכם המה חזקים אתם צוררים את הצדיק ולוקחים כופר לפטור מעונש מיתה את המחויב ובשער מקום המשפט מטים דין האביונים:

פסוק יג
לכן. בעבור המשפטים האלה הנה המשכיל ידום בעת בוא הפורעניות ולא יהרהר אחר מדת הדין כי בא העת שיקבלו הרעה כי נתמלאה הסאה:

פסוק יד
דרשו טוב. לכן דרשו לעשות טוב ואל תדרשו לעשות רע למען תשיגו את החיים:
ויהי כן וגו'. ר"ל כן יהיה ה' עמכם תקוע בלבבכם כאשר אמרתם ונדרתם בעת שקבלתם אותו לאלוה:

פסוק טו
שנאו רע. דבר הרע בעיני ה' שנאו ואהבו את הטוב בעיניו ואת המשפט העמידו בשער המשפט להיות מתקיים ולעמוד על עמדו:
אולי יחנן. אם כן תעשו אולי יחנן ה' את השארית אשר ישארו מיוסף וקרא את כל ישראל ע"ש יוסף לפי שכלכלם במצרים:

פסוק טז
לכן. ר"ל הואיל ולא כן עשיתם לכן כה אמר וגו':
מספד. יהיה מספד:
וקראו איכר. יקראו אל האיכר להתאבל על מלאכתו שהיתה בחנם:
ומספד. ובמספד יקראו אל יודעי נהי שהם יעוררו המספד:

פסוק יז
מספד. יהיה מספד על חסרון היין:
כי אעבור בקרבך. להכות בך:

פסוק יח
הוי המתאוים. על בני יהודה יאמר והוא מ"ש האומרים ימהר יחישה מעשהו וגו' (ישעיהו ה':י"ט) שהיו בני יהודה מלעיגים בדברי הנבואה ואמרו ימהר להביא יעודי הפורעניות למען נראה אם יוכל עשוהו וכאלו יתאוו לה ואמר הוי על אלה המתאוים יום הפורעניות הבא מה':
למה זה וגו'. ר"ל למה אתם מתאווים:

יום ה'. הלא הוא יום חושך ולא יום אור:

פסוק יט
כאשר. היום ההוא יהיה כאשר ינוס איש מפני הארי הרודף אחריו ובדרך נוסו פגע בו הדוב וכאשר יבוא אל הבית להטמין עצמו וסמך ידו אל הקיר לחפש אחר מקום נסתר ישכנו הנחש היושב בחור הקיר ר"ל כשתנצלו מצרה האחת תבוא השניה:

פסוק כ
הלא חושך. ר"ל א"כ היום ההוא יהיה חושך ועל מה תתאוו לו:

פסוק כא
שנאתי. ר"ל אל תבטחו בהבאת הקרבנות כי באמת שנאתיו מאסתי קרבנות חגיכם ולא אריח בהקטרת העולות שאתם מביאים בעת שאתם נעצרים ומעוכבים לפני בבה"מ ר"ל אינם מקובלים לפני:

פסוק כב
ומנחותיכם. ואף המנחות שאתם מעלים לא ארצה בהם:
ושלם מריאיכם. השלמים מה שאתם מביאים מריאים לא אביט אליהם ואינם לרצון:

פסוק כג
המון שיריך. המיית השיר מה שהלוים משוררים לפני:
וזמרת נבליך. מה שהם מזמרים לפני בכלי נבל לא אשמע כי אינם ערבים עלי:

פסוק כד
ויגל כמים משפט. ר"ל זאת עשו המשפט אשר כבשתם בעמקי המסתור יגולה כמים הנובעים היוצאים מבטן הארץ ממקום מסתור והצדקה שפסקתם ממנה התמידו בה כנחל חזק השוטף והולך ואינו פוסק:

פסוק כה
הזבחים. ר"ל וכי הכל תלוי בזבחים וכי הגשתם לפני במדבר זבחים ומנחות בכל ימי משך מ' שנה שהלכתם בו הלא באותן הימים לא עשו אלא פסח אחד וגם עולות לא קרבו כן ארז"ל וכאומר וכי לא הייתי אז מרוצה לכם בזולת הקרבנות:

פסוק כו
ונשאתם. ר"ל הואיל ואין הכל תלוי בקרבנות א"כ לא יגינו עליכם ותלכו גולה ועל צואריכם תטענו את הפסל של העכו"ם סכות שקבלתם עליכם למלך ולאלוה ואת העכו"ם כיון שעשיתם צלמו לעבוד לפניו ואת העכו"ם כוכב וכו' כי האויב יכריחום להביאם עמהם בגולה:

פסוק כז
מהלאה לדמשק. רחוק מדמשק משם ולהלן:

פרק ו

פסוק א
הוי השאננים. הוי על אלו היושבים שאנן בציון ועל אלו היושבים בטח בהר שומרון:
נקובי. מתחלה היו נקובים בשם שהם העם המשובחים שבכל העכו"ם במשפט הנהגת דרכם עתה באו כל בית ישראל לכללם לאחוז במשפטי הנהגת דרכם:

פסוק ב
עברו כלנה. עברו לכלנה וראו טוב המקום ומשם לכו אל חמת רבה ורדו אל גת של פלשתים לראות גודל גבולם ושבחם:
הטובים. וכי המה טובים מן הממלכות האלה הם מלכות יהודה ומלכות אפרים וכי גבולם גדול מגבולכם ומה א"כ מצאתם בי עול למאס משפטי:

פסוק ג
המנדים. הם המניעים את עצמם במעשיהם ללכת ליום רע ותגישון לשבת במקום חמס ר"ל בגולה בארץ הכשדים אשר תקבלו מהם חמס:

פסוק ד
השוכבים. הם המתענגים לשכוב על מטות שן:
וסרוחים. על מטותם פרשו סדינים ארוכים ורחבים עודפים באורך וברוחב על המטה לכבוד ולתפארת:
כרים מצאן. מן הצאן יבררו את הכרים לאכילתם:
מתוך מרבק. ממקום שנתפטמו שמה:

פסוק ה
הפורטים. הם המזמרים ע"פ הנבל נגונים יחידים ונפרדים שלא תדמה אחת לחברתה:
כדויד. המה חושבים את עצמם בדבר כלי השיר להיות כדוד מלך ישראל לנגן על כלי שיר כמו שנגן הוא וכאומר הלא אין להם ערך וייחוס עמו הוא שר שיר ה' והמה לא כן:

פסוק ו
במזרקי יין. לא שתו בכוסות כ"א במזרקים בני מדה מרובה:
וראשית. במיטב השמנים ישמחו בשרם להתענג:

ולא נחלו. אינם חולים בכאב הלב להצטער על השבר המיועד לבוא על יוסף ונקראו כל ישראל ע"ש יוסף לפי שהוא כלכלם במצרים:

פסוק ז

לכן. הואיל וכן עשו לכן עתה בזמן קרוב יגלו בראש גולים ר"ל במבחר הגולים בבזיון רב (וכי כמו בדברים טובים יאמר לשון ראש ומבחר על הטוב שבכולן כן בדברים רעים יאמר לשון ראש ומבחר על הרע שבכולן):

וסר מרזח סרוחים. אז יסיר מהם המשתאות הגדולות העודפות מהשיעור הראוי, או אז יסור אליהם אבלות גדולות ועודפות בשיעור:

פסוק ח

בנפשו. ר"ל בעצמו:

מתאב. באמת אני אוהב את גאון יעקב זה בה"מ כמ"ש את גאון יעקב אשר אהב סלה (תהילים מ"ז:ה'):

וארמנותיו. אבל ארמנות יעקב מקום שמתענגים שם אותם שנאתי ולכן אמסר ביד האויב העיר והדברים הממלאים את העיר וגם בה"מ בכללם עם כי אהובה לי הואיל ותחרב העיר מה לי בבהמ"ק:

פסוק ט

אם יותרו. כי יחביאו עצמם שם מפני האויב:

ומתו. כי האויב ישרוף הבתים וימותו כולם ולא ישאר אחד:

פסוק י

ונשאו. את כל אחד ישא דודו ומסרפו להוציא העצמים מן הבית לבל ישרפו גם הם עם הבשר:

ואומר. הנושא הזה יאמר לאשר הוא בסוף הבית המחפש אחר עצמות כמוהו:

העוד עמך. אם יש עוד מה עמך מן העצמות להוציאם מן השרפה:

ואמר אפס. ר"ל וזה ישיב כמתרעם כבר נשרפו גם העצמות וכלה הכל:

ואמר הס. ויחזיר זה ויאמר לו שתוק ואל תהרהר אחר מדת הדין כי אלו הנשרפים לא אבו להזכיר בשם ה' כ"א הזכירו בשם הבעל וראויים הם לזה הגמול:

פסוק יא

והכה. מי שיצוה לו הוא האויב:

הבית הגדול. על מלכות אפרים יאמר שהיא גדולה ממלכות יהודה כי בהם יש עשרת שבטים:

רסיסים. לבקעיות מרובות ותכופות שאין לתקנם כי אם לאחר זמן רב ר"ל שהם לא ישובו לארצם עד הגאולה העתידה:
והבית הקטן. על מלכות יהודה יאמר שהיא קטנה ממלכות אפרים:
בקיעים. לבקעים יחידים שאפשר לתקנם מהר ר"ל שהם ישובו לארצם בזמן בית השני:

פסוק יב

הירוצון. וכי אפשר לסוסים לרוץ במקום הסלע כי הלא יהלמו וישברו עקבותם וכן האם אפשר שיחרוש אדם בסלע עם הבקרים הלא בזה יאבד ויפסיד את הבקרים ר"ל וכי אפשר לשנות דבר הראוי הלא המשנה לא ירויח כ"א יפסיד:
כי הפכתם. כאומר הלא כן מעשיכם לשנות דבר הראוי כי משפט התורה הפכתם לראש המר ר"ל לקחתם תמורתו חוק העכו"ם:
ופרי צדקה. ר"ל מצות התורה הפכתם לקחת תמורת' את הלענה הוא עבודת הפסל וכפל הדבר במ"ש וכאומר הואיל ושניתם דבר הראוי לכן יגיע לכם ההפסד:

פסוק יג

השמחים. הם שמחים על לא דבר ר"ל שמחים על הצלחתם שלא תתקיים לזמן מרובה:
האומרים. הם אומרים בחוזק ידינו לקחנו לנו אומץ וחוזק וכאומר אבל לא כן הוא כי הכל בהשגחה:

פסוק יד

כי הנני. כי עתה שחטאתם לי הנני מעמיד עליכם אתם בית ישראל:
גוי. מוסב על הנני מקים עליכם:
ולחצו אתכם. העכו"ם ההם:
מלבוא חמת. מן הדרך שבאים בו אל חמת שהוא בפאת הצפוני של א"י:
עד נחל הערבה. שהוא בפאת הדרומי של א"י מן הקצה אל הקצה:

פרק ז

פסוק א

כה הראני. במראה הנבואה:
יוצר גובי. שבורא ארבה בתחלת צמיחת העשב המאוחר:
והנה לקש. נדמה לי כאלו אחר שנגזז ונקצר העשב למאכל בהמות המלך הצמיחה וגדלה הלקש הוא עשב המאוחר:

פסוק ב
והיה אם כלה לאכול. כי ראה במראה הנבואה כאלו הארבה אכל כל העשב וכאשר כלה לאכול את הכל הבין אז שהמקום מייעד להביא הארבה לכלות הכל:
ואמר. אמרתי בתפלה להי סלח נא עון ישראל ולא תענשם בהבאת הארבה כי מי יקום את יעקב לעמוד על עמדו לכלכלו ברעב כי הוא קטן ואין בו כח ויכולת לכלכל את עצמו למצוא די ספוקו וכל העכו"ם שונאים אותו ולא יאבו לכלכלו וימות א"כ ברעב:

פסוק ג
נחם ה'. והנה נתחרט ה' על הגזירה הזאת ואמר שלא תהיה עוד:

פסוק ד
קורא לריב באש וגו'. ה' היה קורא למלאכי מרום שהם יריבו עם ישראל בהבאת אש ר"ל להביא עליהם חום רב שורף כאש:
ותאכל. נדמה לי כאלו שרפה והובישה את מי התהום וכאלו שרפה את צמח קבוצת השדות:

פסוק ה
חדל נא. מנע נא את הגזירה ההיא כי מי יקום את יעקב לעמוד על עמדו לכלכלו ברעב כי הוא קטן ואין בו יכולת לכלכל עצמו:

פסוק ו
גם היא. גם הגזרה ההיא לא תהיה:

פסוק ז
חומת אנך. על החומה שבונין אותה בקו המשקולת:
ובידו. ביד המקום היה קו המשקולת:

פסוק ח
מה אתה רואה. לא שאל לו על המראות הראשונות לפי שהיו מבוארים מעצמם ולא הוצרך לבארו אבל במראה ההיא הוצרך לבארו לכן שאלו:
שם אנך וגו'. ר"ל אשפוט אותם בקו משקולת של שורת הדין כפי הגמול ולא אוסיף עוד לעבור על פשעם למחול אותם:

פסוק ט
ונשמו. הבמות שהעמידו לעכו"ם יהיו שוממין כי מגודל הצרות אין מי יבוא אליהם:
ומקדשי. הארמונות החזקות של ישראל יהיו לחרבה:

וקמתי. אקום על בית ירבעם להפרע ממנו בחרב ועל זכריה בנו יאמר שהרגו שלום בן יבש כמ"ש (במ"ב):

פסוק י

קשר עליך עמוס. ר"ל מדבר דברים המביאים קשר למרוד בך ולהרגך כי כשישמעו שונאיו שהנביא מייעד עליו החרב יתעוררו להרגו בדבר ה':

בקרב בית ישראל. ר"ל בפרסום רב במעמד כולם:

לא תוכל הארץ. עם הארץ לא תוכל לסבול את כל דבריו מה שמאיים בשממון וחורבן כאומר הואיל וגם נפש העם מרה עליו א"כ תוכל לעשות בו משפט חרוץ כי גם יד העם יהיה עמך:

פסוק יא

בחרב ימות ירבעם. באמת כחש לו כי הוא אמר על בית ירבעם והוא זכריה בנו:

וישראל גלה יגלה. גם בזה כחש כי לא אמר כן עד לבסוף:

פסוק יב

חוזה. ר"ל אתה הוא חוזה מה תעשה פה ברח לך אל ארץ יהודה כי שם מקדש ה' מקום הנבואה:

ואכל שם לחם. שם יפרנסו אותך:

ושם תנבא. ר"ל שם תקבל שכר על הנבואה שאתה מתנבא רעה על מלכות אפרים כי לאויבים המה לו:

פסוק יג

ובית אל. אבל בבית אל לא תוסיף עוד להנבא כזאת כי פה הוא ארמון מלך הארץ ההיא ופן אנשיו ימיתוך בשמעם שאתה מתנבא כזאת:

ובית ממלכה הוא. ר"ל הממלכה מוחזקת ביד המלך מכמה דורות וידו תקיפה להכותך נפש:

פסוק יד

לא נביא אנכי. ר"ל אני לא הכנתי עצמי לנבואה ולא נתעסקתי בלמודה לשתחשוב שאני מקבל שכר על הנבואה ובעבור השכר הכנתי עצמי לה:

ולא בן נביא אנכי. וכאומר ולא ראיתי ג"כ מאבי קבלת שכר נבואה והוא ענין מליצה והרחבה:

כי בוקר אנכי. אני בעל בקר ואינני צריך לשכר ואני כל היום מערבב שקמים עם דברים אחרים למאכל הבקרים ואין אני עוסק בהכנת הנבואה ולמודה:

פסוק טו
ויקחני ה'. אבל מבלי הכנה לקחני ה' ממה שהייתי הולך אחר הצאן לרעות אותם וצוה אותי ללכת ולנבאות:

פסוק טז
ועתה. כאומר הואיל ואין לי צורך אל שכר הנבואה עתה שמע דבר ה' עם כי אין מקום לקבל ממך שכר על הנבואה ההיא:

פסוק יז
בעיר תזנה. אשר חזקתה ברצון משא"כ בשדה:
בחבל תחולק. בקו המדה תחולק בין העכו"ם:
על אדמה וגו'. בארץ העכו"ם:
וישראל וגו'. ר"ל כמו שכחשת לדבר בשמי הנה באמת כן יהיה וכן יקום:

פרק ח

פסוק א
כלוב קיץ. סל מלא פירות הקיץ:

פסוק ב
בא הקץ. ר"ל המראה מרמז שבא הקץ והסוף על עמי ישראל כי קיץ ראית וקץ בא שהוא לשון הנופל על לשון:
עבור לו. לעבור ולמחול לו על פשעיו:

פסוק ג
והיללו. יהפכו ליללה השירות והזמירות שהיו מזמרים בהיכליהם במקום השירות יייללו:
רב הפגר. אז ירבו פגרי הרוגים ובכל מקום אשר השליך המשליך את הפגרים הרבים ההם יהיה שתיקה ודמימות קול כי הרואים לא יצעקו ולא ירימו קול למען לא ירך לב העם:

פסוק ד
השואפים אביון. אתם הבולעים את האביון ועוסקים להשבית מן העולם עניי ארץ:

פסוק ה
לאמר. שהמה אומרים מתי יעבור החודש ר"ל החודש הידוע של הקציר כי בימי הקציר מוצאין העניים לאכול מהלקט והשכחה' והפאה ואינם קונים תבואה למאכלם:

ונשבירה שבר. כשיעבור החדש לא ימצאו מה לאכול ואז נמכור להם התבואה כפי אות נפשינו:
והשבת. מלת מתי יעבור משמשת בשתים כאלו אמר מתי יעבור השבת הוא שנת השמיטה כי אז מתפרנסי' העניים מתבואת הארץ מן המופקר ואינם קונים תבואה למאכלם:
ונפתחה בר. כשיעבור השבת אז נפתח אוצרות התבואה:
להקטין איפה. ר"ל לא נמכר באמת ובמשפט כ"א נעסוק לרמותם להקטין מדת האיפה ולהגדיל משקל השקל לעות עוד כף המאזנים לעשות מרמה להכריע למטה את הכף שבו אבן המשקל למען יהא נראה שהכסף חסר הרבה:
מאזני מרמה. לפי שמאזני משקל שלהם היו עשויות באופן שיכולים להכריע את הכף למה שהם רוצים לכן קראם מאזני מרמה:

פסוק ו

לקנות בכסף דלים. ר"ל נקח מהם כל כספם ברמיה עד שלא ישאר מאומה בידם ונקנה אותם בכסף לעשות עמהם עבודה:
בעבור נעלים. ר"ל נקנה אותה בדבר מועט בעבור זוג מנעלים:
ומפל בר נשביר. עוד היו אומרים לא נמכור להם תבואה נקיה אלא נערב בה הפסולת שמפילין מן התבואה בשעה שמרקדין אותה בנפה וכברה והם בע"כ יקנו עם הפסולת:

פסוק ז

בגאון יעקב. בה"מ יקרא כן כמ"ש וצבי עדיו לגאון שמהו (יחזקאל ז':כ'):

פסוק ח

העל זאת. וכי על מעשה כזאת לא תרעד הארץ ולא תשחת כל היושבים בה:
ועלתה כאור. ר"ל דין הוא שתעלה המים על כלה כמו היאור המכסה כל הארץ בצאתו להשקות השדות:
ונגרשה, ונשקעה. המים השוטפים יגרשו רפש וטיט ואח"ז יהיה נשקע הרפש והטיט לרדת אל קרקעית המים כמו יאור מצרים שבעת שמתגבר ועולה מעלה רפש וטיט ואח"ז שוקטים למטה ר"ל מהדין להשמיד הרשעים מן הארץ ואח"ז תהיה ההרוחה:

פסוק ט

והבאתי. אשקיע את השמש בעת צהרים בזמן תקפה ר"ל בעת ישבו בהשקט ושאנן תבוא הצרה פתאום:
והחשכתי. אביא חושך על הארץ ביום שיש בו אור רב והוא כפל ענין במ"ש:

פסוק י

והפכתי. תמורת שמחת החג יהיה אבל ותמורת השירה יהיה קינה:

והעליתי. ר"ל אביא עליהם צרה עד שכולם ילבשו שק על מתניהם ויקרחו קרחה בראשם והם ענין צער ואבלות:

ושמתיה. אשים עדת ישראל להיות מתאבלת כדרך האבילות שעושין על בן יחיד שמת:

כיום מר. הוא יום מיתת בן יחיד וכפל הדבר במ"ש:

פסוק יא

כי אם לשמוע וגו'. ר"ל יהיו תאבים אל הנבואה ולא ימצאו כי תפסק הנבואה בהיותם בגולה:

פסוק יב

ונעו. ינועו ללכת מים הדרומי הוא ים סוף שהוא בדרומה של א"י עד הים המערבי ומגבול הצפוני עד גבול המזרחי ר"ל אפי' בא"י תפסק הנבואה:

ישוטטו. ילכו אנה ואנה לבקש דברי נבואה ולא ימצאו:

פסוק יג

ביום ההוא. הוא יום הפורעניו':

בצמא. בעבור הצמאון יתעלפו הבחורים והבתולות כי לא ימצאו מים לשתות כאשר ילכו בגולה:

פסוק יד

הנשבעים. ר"ל כי הם הנשבעים בעגל של שומרון ובשבועתי יאמרו זה לזה הריני נשבע חי אלהיך העגל העומד בדן:

וחי דרך. ר"ל חי הולכי דרך באר שבע אל המזבחות שעמדו שם לעכו"ם כמ"ש ובאר שבע לא תעבורו (לעיל ה'):

ונפלו. לכן יפלו ולא יקומו עוד ר"ל בזמן בית השני לא יקומו אבל בגאולה העתידה יקומו כולם יהודה ואפרים:

פרק ט

פסוק א

הך הכפתור. הכה את הכפתור הוא המשקוף ומהכאה ההיא ירעשו המזוזות ר"ל באבדן המלך יחרדו השרים ועל יאשיהו יאמר כי אחר שנהרג הוא הושפלה המלוכה ולא היה

ביד השרים להמליך מלך מדעתם וכאשר המליכו את יהואחז הסירו מלך מצרים מן המלוכה ונתן עונש על הארץ כמ״ש במ״ב ומאז לא המליכו מלך מדעתם:
ובצעם. חמדת עשרם יגלה בראש כולם כי עד שלא גלו הם בימי צדקיה הוציא נ״נ אוצרות בית ה׳ ואוצרות בית המלך כמ״ש במ״ב:
ואחריתם. בניהם ובנותיהם אהרוג בחרב העכו״ם:
לא ינוס וגו׳. הרוצה להניס לא יוכל:
ולא ימלט וגו׳. הוא כפל ענין במ״ש:

פסוק ב

אם יחתרו בשאול. אם יעשו לעצמם מחתרת בשאול ר״ל בעומק הארץ להסתתר שמה הנה ידי תקחם משם למסרם ביד האויב והוא ענין מליצה ור״ל שלא יועילו לעצמם בשום תחבולה להנצל מיד העכו״ם:
משם אורידם. להיות נמצאים ביד העכו״ם:

פסוק ג

ואם יחבאו. ואם יסתירו עצמם בראש הר הכרמל שהיה שם מקומות מסתרים:
משם אחפש. ממקום מחבואם אחפשם למצוא אותם ולקחתים למסרם ביד העכו״ם:
ואם יסתרו. ואם יחשבו להסתר מפני בקרקעית הים:
משם. מקרקעית הים אצוה את הנחש הוא הלויתן שהוא ינשך אותם והכל הוא ענין מליצה:

פסוק ד

ואם ילכו בשבי. ר״ל אם יכנעו לפני העכו״ם וימסרו עצמם בשבי למען ירחמו עליהם:
משם. ממקום שאחר שגורשין מימיו רפש וטיט אח״ז נשקע למטה ר״ל אחר השמדת הרשעי׳ תהיה ההרווחה:

פסוק ו

הבונה. הוא הבונה בשמים מעלותיו זה למעלה מזה ועל גלגלים יאמר שהם זה למעלה מזה:
ואגודתו. קבוצת בריותיו יסדה על הארץ:
הקורא למי הים. להעלותם בהעבים ואח״ז שופכם ומורידם ע״פ הארץ:
ה׳ שמו. המורה שהכל שלו ובידו ומוסב למעלה לומר הואיל וכן הוא לא תמצאו א״כ שום תחבולה להנצל לו מהפורענות שהוא מייעד להביא:

פסוק ז
הלא כבני כושיים וגו'. כמו בני כושיים שהמה עבדים לאדוניהם עבדות עולם כן אתם לי עבדים כל ימי עולם כי הלוא העליתי אתכם מארץ מצרים מבית עבדים לכן אתם לי לעבדים:
ופלשתיים מכפתור. ר"ל וכי העליתי את פלשתיים בני כפתור מן המקום שגלו שמה:
וארם מקיר. ר"ל וכי אעלה את ארם מקיר שיגלו שמה ע"י מלך אשור כמ"ש (במ"ב) וכאומר הואיל ולא עשיתי ולא אעשה לאומה אחרת כפי מה שעשיתי עמכם לכן קנוים אתם לי לעבדים:

פסוק ח
הנה עיני אד'. ר"ל הואיל וכן הוא ואתם פשעתם בי לכן הנה עיני ה' והשגחתו בממלכה החטאה היא מלכות אפרים להשמיד אותה:
אפס וגו'. רק לא אשמיד את בית יעקב את המון העם וכל וכל כי לבד המלוכה אשמיד ולא יהיה בהם עוד מלך:

פסוק ט
והניעותי וגו'. אניע בגולה את ישראל בין העכו"ם כמו שמנענין תבואה בכברה להפיל העפר דרך נקביה אשר עם כל זה הצרורות הגסות לא יפלו לארץ דרך נקבי הכברה כי צר להם נקבי הכברה כן ישראל עם כי יהיו נעים ונדים בגולה לא יתמו שם הצדיקים כ"א הפושעים והמורדים:

פסוק י
בחרב ימותו. המתים בחרב העכו"ם יהיו כל החוטאים שבעמי אשר אומרים לא תבוא עלינו הרעה כי אין גמול ועונש אבל הצדיקים ישארו ולא יאכלם החרב:

פסוק יא
ביום ההוא. כאשר יתמו הפושעים:
אקים וגו'. ר"ל אחזיר המלוכה לבית דוד אשר נפלה והושפלה בימי הגולה:
וגדרתי וגו'. את הפרצה שהיה בה אגדור או ר"ל אז לא ימלוך מלך אחר על אפרים להיות פרצה מה במלכות בית דוד:
והריסותיו. מה שהיה הריסה במלכות בית דוד כל ימי הגולה שלא מלכו כלל הנה אז אקים אותה ואבננה להיות בנוי ומתוקן כימי עולם ר"ל כמו שהיתה מאז בימי דוד עצמו:

פסוק יב

למען יירשו וגו'. הוא הפוך כאשר אמר למען יירשו אשר נקרא וכו' ר"ל הממשלה תהיה באופן שיירשו העם אשר שמי נקרא עליהם להיות נקראים עם ה' הם יירשו את השארית הנשאר מכל העכו"ם להיות להם לעבדים:

עושה זאת. העושה הטובה ההיא:

פסוק יג

ונגש חורש בקוצר. ר"ל הרבה תבואה תצמח ויהיו עוסקים בקצירה עד זמן החרישה והחורש והקוצר יגשו ויפגשו זה בזה וכן יפגוש דורך ענבים במי שמושך ומוליך התבואה לזריעה כי ירבו הענבים ויהיו עוסקים בדריכת הענבים עד הזריעה:

והטיפו. הרבה ענבים יגדלו בהרים ויהיה היין נוטף מהם והוא ענין מליצה:

תתמוגגנה. ר"ל יהיה מרעה שמן והחלב יזוב מן הצאן וכאלו נמסו הגבעות משפע הזלת החלב:

פסוק יד

ושבתי. אעמיד בהשקט ומרגוע את בני השבי של עמי ישראל:

ערים נשמות. שהיו שוממות בעת הגולה:

וישבו. בהערים ההם ישבו ולא יגלו עוד מהן:

ושתו. הם ישתו היין ולא יבואו עוד עכו"ם לשתותה:

ועשו גנות. יתקנו גנות ויזרעום:

פסוק טו

ונטעתים. יהיו משורשים כאילן הנטוע:

ולא ינתשו. ולא יהיו נעקרים עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם מאז ר"ל לא יגלו עוד ממנה כי שמה ישבו עד עולם: